

ใบความรู้ที่ 2 เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ของชาติ
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง พระพุทธศาสนา
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ของชาติ
 รายวิชา สังคมศึกษา 3 รหัสวิชา ส22101
 ภาคเรียนที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย

1. พระพุทธศาสนาช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้านจากอิทธิพลของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้ประชาชนชาวพุทธในแต่ละประเทศมีลักษณะนิสัยใจคอที่ดีงาม เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมน้ำใจ มีจิตใจอ่อนโยน ใจกว้าง และมักเกรงอกเกรงใจผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นทั้งที่มีวัฒนธรรมเหมือนและต่างกันได้ ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่ส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เช่น หลักคำสอนเรื่องเมตตา ที่สอนให้มนุษย์มีความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย หลักคำสอนเรื่องทานที่ส่งเสริมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งทางวัตถุและทางปัญญา หลักคำสอนเรื่องสามัคคีที่ส่งเสริมให้เกิดการกระทำกิจการงานร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของหมู่คณะและสังคม เป็นต้น

2. พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามายังประเทศไทยเป็นเวลานาน ทำให้คนไทยได้รับการหล่อหลอมกลมกลืนและได้ซึมซับรับเอาหลักธรรมมาประเพณีปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตเกิดเป็นระบบจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วตามกฎแห่งกรรมความกตัญญูกตเวที เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดแบบแผนพฤติกรรมที่ดีงามในการอยู่ร่วมกันของคนไทย ตัวอย่างเช่นครอบครัวของคนไทยซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ พี่ น้อง อยู่ร่วมกัน ผู้ที่เป็นเด็กต้องมีความเคารพผู้ใหญ่ ในขณะที่ผู้ใหญ่ก็ต้องมีความรักความเมตตาคอยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีและจะยังคงรักษาแนวทางการปฏิบัติอย่างนี้ต่อไปจนตลอดความกตัญญูกตเวทีและการทำหน้าที่ตามหลักทศ ๖ คือ การปฏิบัติตนต่อคนที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ได้

3. พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติเมื่อคนไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และนำวัฒนธรรมทางศาสนามาประเพณีปฏิบัติผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของชาติมากมายดังจะเห็นได้ว่าเอกลักษณ์ของไทยไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาที่มีการนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนามาใช้ในภาษาไทยมากมาย ด้านวรรณกรรมที่มีเค้าโครงหรือแนวคิดเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วง ปุณณิวัตตคำฉันท์ เป็นต้น รวมทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมที่แสดงออกถึงแนวคิดและอิทธิพลของพระพุทธศาสนา หรือเอกลักษณ์ในทางขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของไทย

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

1. พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนในทางพระพุทธศาสนาได้แก่การทำให้ชุมชนดีขึ้น เจริญขึ้น โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาอยู่ที่การพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้น เจริญขึ้นขึ้น ทั้งทางกาย ศีล จิต และ ปัญญา ที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันโดยทั่วไปแล้วว่าเป็นการพัฒนาที่สมดุล เป็นจุดเริ่มของการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมาทั้งหมด โดยเริ่มจากการฝึกหัดพัฒนาให้คนลด ละ เลิก จากความโลภความโกรธ ความลุ่มหลงมัวเมา อันเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ ความเดือดร้อน ความเสื่อมทั้งปวง จนถึงขั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2. พระพุทธศาสนากับการจัดระเบียบสังคมนอกจากบทบาทในการพัฒนาจิตใจหรือพัฒนาคนดังที่กล่าวมาแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นสังคมในอุดมคติหรือสังคมตัวอย่าง ที่มีการจัดระเบียบภายในองค์กรให้เอื้อต่อการพัฒนาตนเองและเป็นแบบอย่างแห่งการปฏิบัติพัฒนาชีวิตแก่สังคมคนทุกชั้น

สังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมในอุดมคติที่มีการจัดระเบียบเพื่อเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านศีล อบรมพฤติกรรมทางกายและทางวาจาเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับผู้อื่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อมภายนอกอื่น ๆ โดยมีพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นกรอบควบคุมความประพฤติให้เกิดความเสมอภาคทางการปฏิบัติ และเป็นอุบายสำหรับช่วยปรับสภาพจิตให้เหมาะต่อการพัฒนาสมาธิ

2. ด้านสมาธิ อบรมจิตให้มั่นคงหนักแน่นและนุ่มนวล ควรแก่การฝึกหัดพัฒนาและเป็นที่รองรับคุณธรรมขั้นสูง เป็นจิตที่มีศักยภาพ มีพลัง เป็นที่ตั้งแห่งการพัฒนาปัญญา

3. ด้านปัญญา อบรมบ่มเพาะและพัฒนาปัญญาให้รอบรู้รู้ทันสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งปวง เป็นอิสระทางปัญญา ไม่ถูกผูกมัดจิตด้วยกิเลสตัณหาทั้งปวง

การจัดระเบียบทางสังคมในทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การวางหลักแห่งการปฏิบัติระหว่างกันทั้งในส่วนที่เป็นข้อห้ามไม่ให้ทำความชั่วอันจะทำให้ตัวเองและผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน และในส่วนที่เป็นข้อควรปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเจริญทางด้านจิตใจ ดังเช่น คำสอนเรื่องเบญจศีลที่เป็นข้อห้ามและเบญจธรรมเป็นข้อที่ควรปฏิบัติพัฒนาให้มีในตน

ดังนั้น "ศีล" จึงเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบทางสังคมขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับคนอื่นในสังคม เป็นข้อห้ามสำหรับควบคุมพฤติกรรมไม่ให้เกิดการแสดงออกที่เป็นการละเมิดสิทธิทางกายทางวาจาของผู้อื่น ในขั้นพื้นฐานได้วางหลักศีล ๕ ไว้สำหรับเป็นแนวปฏิบัติ คือห้ามฆ่าห้ามเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติดนินทาในคูครองของรัก ห้ามพูดเท็จพูดส่อเสียด พูดคำหยาบ คำเพ้อเจ้อ และห้ามเสพสิ่งเสพติดอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทส่วน "ธรรม" นั้นเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมขั้นสูงขึ้น เป็นการพัฒนาทัศนคติของบุคคลอันจะส่งผลให้เกิดการแสดงออกทางกาย ทางวาจาที่ดี เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์จากภายในจิตใจของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม เป็นข้อควรฝึกหัดพัฒนาให้มีเพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้น ในจิตใจ ในขั้นพื้นฐานได้แก่หลักเบญจธรรม ๕ คือ ความมีเมตตากรุณา การประกอบสัมมาอาชีพ การระวังสังวรในเรื่องคูครองของรัก การรักษาความสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น และการฝึกจิตให้มีความระลึกรู้ตัวอยู่

ตลอดเวลา และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น หลักแห่งการสงเคราะห์เอื้อเฟื้อ (สังคหวัตถุ ๔) คือ การให้การแบ่งปัน การพูดจาน่ารักประสานไมตรี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และการเอาตัวเข้าสมานกับสังคม ร่วมสุขร่วมทุกข์ เคียงบ่าเคียงไหล่กันกับเพื่อนบ้านในชุมชน"ศีล" จึงเป็นเกณฑ์ขั้นพื้นฐานสำหรับการจัดระเบียบสังคมตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาทางจิตให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นเต็มศักยภาพ โดยลดอคติองกลมกลืนกัน

สังคมที่จะเป็นระเบียบได้จึงต้องอาศัยทั้งศีลและธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความสมดุลในระบบสังคม และเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมแห่งกาลยาณมิตร ที่เป็นสิ่งแวดล้อมสำคัญในการรังสรรค์มวลสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมเพื่อร่วมพัฒนาไปสู่ความผาสุกอย่างยั่งยืนทั้งแก่ตนเองชุมชนและโลกโดยรวม